

Pregledni znanstveni članek Review scientific paper (1.02)
Besedilo prejeto Received: 4. 12. 2019; Sprejeto Accepted: 16. 12. 2019
UDK UDC: 27/28:93/94
27/28(4)
DOI: <https://doi.org/10.34291/Edinost/74/02/Potocnik>

Dragan Potočnik

Zahod in islamski svet skozi zgodovino

The West and the Islamic World through History

Povzetek: Odnosi med Evropo in islamskim svetom so bili pogosto zaznamovani z nasiljem in spopadi. V času Omajidskega kalifata (661–750) so muslimani zasedli sveto mesto kristjanov, judov in muslimanov Jeruzalem, oblegali Konstantinopol, prodrli na Pirenejski polotok in jug Evrope. V tej prvi fazi širjenja kalifata se je islam soočal z vse hujšimi boji v svojih vrstah. Že kmalu po nastanku islama so bile znotraj islamskega sveta razlike, v glavnem med prevladujočo sunitsko obliko in šiiti.

Odgovor evropskega krščanstva na prvi veliki džihad so bile rekonkvista in križarske vojne. Na vzhodu se je krščanska kraljevina Gruzija osvobodila in zagospodarila nad velikim ozemljem od Črnega morja do Kaspijskega jezera. V osrčju Sredozemlja so se krščanski osvajalci izkrcali na Siciliji in Sardiniji in ju odvezli muslimanom. Višek konflikta v tej fazi so predstavljale križarske vojne. V njih so skupine kristjanov iz Evrope osvojile in za nekaj časa obdržale območja v Siriji in Palestini. V času Abasidskega kalifata (751–1258) so muslimani sicer utrdili meje na vzhodu ter celo osvojili Sicilijo in Kreto, kljub temu pa so Bizantinci prodirali vedno globlje na območje kalifata. Na območju osrednje Azije so v tem času nastale polavtonomne vladavine. Egipt in sirsko-palestinski prostor sta leta 969 padla v roke dinastije Fatimidov. Neenotnost in krizo znotraj islamskega sveta so v 11. stoletju dodatno poglobili Seldžuki in nato v prvi polovici 13. stoletja še vdori Mongolov, ki so leta 1258 dokončno zlomili Abasidski kalifat.

Na meji med muslimani in kristjani v Anatoliji je v 13. stoletju nastala osmanska država. Sledila je nova sveta vojna. Osmanski sultani so se imeli za legitimne naslednike bizantinskih cesarjev. Osvojitvi Konstantinopola, ki je postal prestolnica turškega imperija, so sledili napadi proti zahodu. V času vladavine Sulejmana Veličastnega (1520–1566) je bil imperij na vrhuncu moči.

Odgovor na drugi džihad je ekspanzija Evrope, in ni presenetljivo, da je začela na nasprotnih koncih Evrope, tam, kjer so stoletja dolgo vladali muslimani: na Pirenejskem polotoku in v Rusiji. Predvsem portugalske in španske, kasneje pa tudi angleške in nizozemske ladje so se ustavljale na obalah islamskih držav in začele najprej s trgovino, nato pa tudi z osvajanjem strateških točk. Z vzponom evropskih držav v 19. stoletju so predvsem Velika Britanija, Francija in Rusija začele postopno zasedati območja Prednje in osrednje Azije. Razlogov, da je islamski svet postal lahek plen evropskih držav in da je bila islamska civilizacija le še blede senca nekdanje veličine, je bilo več. Najpomembnejši so bili korupcija in nesposobni vladarji, neenotnost islamskega sveta (suniti, šiiti), politična nestabilnost, prepočasne reforme, splošna tehnična zaostalost in seveda agresivna politika evropskih držav.

Ključne besede: islamski svet, Omajadski kalifat, Abasidski kalifat, Zahod in islam, kolonizacija Prednje Azije, Osmansko cesarstvo

Abstract: *Relations between Europe and the Islamic world have often been characterized by violence and conflict. During the Umayyad Caliphate (661–750), Muslims occupied Jerusalem, the holy city of Christians, Jews, and Muslims, besieged Constantinople, and penetrated the Iberian Peninsula and the south of Europe. In this first phase of the expansion of the caliphate, Islam was facing increasing tensions within its ranks. Shortly after the emergence of Islam, there were differences within the Islamic world, mainly between the dominant Sunni form and the Shiites.*

European Christianity's response to the first great jihad was the Reconquest and the Crusades. In the east, the Christian kingdom of Georgia was liberated and ruled over a large territory from the Black Sea to the Caspian Sea. In the heart of the Mediterranean, Christian conquerors disembarked in Sicily and Sardinia and overtook the area from Muslims. The height of the conflict at this stage were the Crusades. In these wars, groups of Christians from Europe for some time conquered and retained areas in Syria and Palestine. During the Abbasid Caliphate (751–1258) Muslims consolidated borders to the east and even conquered Sicily and Crete, but the Byzantines nevertheless penetrated ever deeper into the area of the Caliphate. During that time semi-autonomous rules emerged in Central Asia. Egypt and Syrian-Palestinian territory fell into the hands of the Fatimid dynasty in 969. Inequality and crisis within the Islamic world were further exacerbated in the 11th century by the Seljuks and then in the first half of the 13th century by the invasions of the Mongols, who finally broke the Abbasid Caliphate in 1258.

On the border between Muslims and Christians in Anatolia, in the 13th century the Ottoman state emerged. A new holy war ensued. The Ottoman sultans saw themselves as the legitimate successors of the Byzantine emperors. With the conquest of Constantinople and becoming the capital of the Turkish Empire, the invasions of the west followed. During the reign of Suleiman the Magnificent (1520–1566), the empire was at its peak.

The answer to the second jihad is Europe's expansion. It is not surprising that this expansion began at two opposite ends of Europe where Muslims had ruled for centuries: in the Iberian Peninsula and in Russia. Particularly Portuguese and Spanish, and later English and Dutch ships, stopped at the shores of Islamic countries and began trading first, then winning strategic points. With the rise of European countries in the 19th century, the United Kingdom, France and Russia in particular, began to gradually occupy the areas of Central and Eastern Asia. There were several reasons for the Islamic world to become the easy prey of European countries and for Islamic civilization to be but a pale shadow of its former grandeur. The most important were corruption and incompetent rulers, the inequality of the Islamic world (Sunnis, Shiites), political instability, slow reforms, general technical backwardness and, of course, the aggressive policies of European countries.

Key words: *Islamic world, Umayyad Caliphate, Abbasid Caliphate, West and Islam, colonization of Ancient Asia, Ottoman Empire*

Uvod

Revija *The American Magazine of the Orient* je februarja leta 1923 objavila članek, v katerem je avtor Arnold J. Toynbee zapisal:

Lahko islam in krščanstvo živita in delata skupaj? Če ne moreta, so pred obema velike nesreče, in takoj ko se ozremo nazaj, da bi bolje razumeli naš medsebojni odnos, lahko vidimo, v kako majhni meri nam je uspelo sodelovati doslej. Že sama sopostavitev teh dveh imen sugestira nezdružljive razlike, nepremostljiv antagonizem. »Križ in polmesec« sta v enaki meri simbol konflikta kot heraldično orodje leva in samoroga – večno v medsebojnem spopadu. Gotovo nas tako vidijo zunanji opazovalci, denimo budisti in hindujci, medtem ko sami težimo k temu, da se vidimo kot lev in jagnjeta – seveda se vsaka stran enači z nedolžno živaljo, drugo stran pa identificira kot plenilca. (12)

Kako je skoraj sto let kasneje? Še vedno se sistematično proizvajata protiislamska histerija in neusmiljena kampanja proti islamu. Istočasno pa se prebujajo zanimanje za islam, objavljajo se knjige, potekajo razprave. Ljudje posledično spoznavajo to veličastno kulturo. Ugotovimo lahko, da ima protiislamski diskurz tudi svoje pozitivne učinke. Nič na tem svetu ni samo zlo ali samo dobro.

1 Odnosi med Evropo in islamskim svetom so bili pogosto zaznamovani z nasiljem in spopadi

Skozi zgodovino so se kristjani z grozo ozirali na arabske osvojitve, tako npr. še posebej na vdor kalifa Omarja v Jeruzalem, na obleganja Konstantinopla in na invazijo Arabcev na Pirenejski polotok.

Ko so Arabci osvojili severno Afriko, so imeli tako odskočno desko za osvojitve zahodne Evrope. Leta 711 so začeli osvajati Pirenejski polotok in tako zapretili Evropi, da jo zasedejo v celoti. Še posebej po tistem, ko so zasedli Sicilijo in predele južne Italije in ko je bil ogrožen celo Rim. Obroč so stiskali tudi z vzhoda, kjer so kot za šalo odvezemali Bizantinski državi kos za kosom ozemlja.

Arabci v svoji bogati historiografiji podrobno slavijo posamezne faze džihadu, svete vojne za vero, vojne proti nevernikom. Tako so iste dogodke glorificirali kot osvoboditev Vzhoda izpod jarma zahodnega gospodstva. Zelo dobro pa so se zavedali, da so z vdorom v Frankovsko državo dosegli

svoj maksimum. Medtem ko mnogi Evropejci slavijo zmago Karla Martela in mu pripisujejo velike zasluge za to, da Arabci niso prodrli še globlje v Frankovsko državo, se v arabskih virih bitka omenja le kot manj pomemben boj. Dejstvo je bilo, da je bila arabska vojska pred frankovskimi mejami iztrošena in da se je dobro zavedala, da je dosegla svoje skrajne zahodne meje. Veliko več prostora je v zgodovinskih spisih Arabcev namenjeno obleganju Konstantinopla. Kljub neuspešnemu obleganju prestolnice Bizantinskega cesarstva je muslimanska vojska nadaljevala prodiranje. Na zahodu je leta 827 oz. 902 osvojila Sicilijo, na vzhodu pa je prodrla vse do meja Indije in Kitajske. (Velajati 2016, 979–985)

Prva faza svete vojne je bila tako končana. Žar in navdušenje prvih arabskih osvajalcev sta bila iztrošena, želja po plenu ali mučeništvu je bila zadovoljena. Nova dinastija Abasidov, ki je sredi 8. stoletja nasledila Omajade, je prestavila prestolnico iz Damaska v Bagdad. S prenosom sedeža kalifata iz Sredozemlja v Bagdad se je tudi žarišče kalifata usmerilo iz Sredozemlja v Azijo.

V prvi fazi širjenja islama se je ta soočal tudi z vse hujšimi boji znotraj svojih vrst. Že kmalu po nastanku islama so se pojavile sektaške razlike znotraj islamskega sveta, v glavnem med prevladujočo sunitsko obliko, katere pripadnik je bil legitimni vladar Abasidskega kalifata v Bagdadu, in raznih sekt, združenih pod vodstvom šiitov.

2 Odgovor evropskega krščanstva na prvi veliki džihad

Verski razkol in boj nasprotujočih si kalifov sta postala glavna skrb muslimanskega sveta, boji in širjenje ozemlja preko mej pa pozabljeni. Tako šiiti kot suniti so bili prepričani, da so meje med krščanskim in islamskim svetom bolj ali manj jasne. Toda krščanski svet se je tedaj šele začel prebujati in še ni pozabil, da je bil velik del islamskega sveta nekoč krščanski.

Kristjani dolgo niso hoteli priznati islama kot rivalske religije, muslimane so imenovali po etničnih imenih, npr. Saraceni ali Mavri, Turki ali Tataři. Prve vpade na ozemlje muslimanskega sveta so izvajali pogani: tatarski Turki na vzhodu in Vikingi na zahodu.

Odgovor evropskega krščanstva na prvi veliki džihad so bile rekonkvista in križarske vojne. Krščanski boj za vrnitev izgubljenih ozemelj se je začel na skrajnih točkah imperija. V Španiji so male krščanske kneževine, ki se jim je uspelo obdržati na skrajnem severu polotoka, začele boj proti muslimanom (rekonkvista). Čeprav je Španija pod Arabci doživela gospodarski in kulturni razcvet, pa so bili Mavri (muslimani) Špancem glavni sovražnik.

Na vzhodu so drugi krščanski narodi, Gruzinci in Armenci, začeli vstaje proti muslimanom. Do druge polovice 10. stoletja so tudi Bizantinci začeli ostre ofenzive proti muslimanom, še posebej v Siriji in na grških otokih.

V 11. stoletju so tako krščanske sile dosegle velike zmage nad islamom. Na vzhodu se je krščanska kraljevina Gruzija osvobodila in zagospodarila nad velikim ozemljem od Črnega morja do Kaspijskega jezera. Krščanski osvajalci so se izkrkali na Siciliji in Sardiniji, v osrčju Sredozemlja, in ju odvezli muslimanom. Višek konflikta v tej fazi pa so predstavljale križarske vojne. (Lunde 2005, 63)

V t. i. križarskih vojnah so skupine kristjanov iz Evrope osvojile in za nekaj časa obdržale območja v Siriji in Palestini. V arabskih spisih se križarji ne omenjajo, za tedanje muslimanske pisce so to bili Franki, neverniki oz. ena od skupin nevernikov, ki napadajo islamski svet. Od drugih so se razlikovali le po surovosti.

Ibn al Atir je o zavzetju Jeruzalema zapisal: »Prebivalstvo svetega mesta je padalo pod meči in Frandži¹ so ves teden klali muslimane. V mošeji Al Aksa so pobili skoraj sedem tisoč ljudi.« (Maalouf 2008, 70)

Ibn al Kalanisi, ki se je vedno ogibal manipuliranju z nepreverljivimi številkami, je navedel: »Veliko ljudi je bilo ubitih. Judje so se zbrali v svoji sinagogi in Frandži so jih žive zažgali. Uničili so tudi spomenike svetnikov in Abrahamov grob!« (Maalouf 2008, 70) Križarji so se nasprotnikom na teh pohodih zdeli izjemno kruti, nenačelni in velikokrat bolj podobni živalim kot ljudem.

1 Frandži – Franki.

Kronist Osama Ibn Munkid je zapisal: »Vsi, ki so kaj vedeli o Frandžih, so v njih videli zveri, ki res prednjačijo v pogumu in ognjevitosti, a v ničemer drugem, tako kot živali prednjačijo v moči in napadalnosti.« (Maalouf 2008, 57)

Uspehi križarjev so bili posledica oslABLJENOSTI muslimanov in njihove neenotnosti. Že v 9. stoletju so se znotraj kalifata začeli kazati znaki postopne stagnacije oz. razpada. Kaj se je pravzaprav zgodilo s tem mogočnim imperijem?

3 Razpadanje mogočnega abasidskega imperija

Abasidi so sicer utrdili meje muslimanskega sveta na vzhodu ter celo osvojili Sicilijo in Kreto, kljub temu pa so Bizantinci prodirali vedno globlje na območje Abasidov. Na območju osrednje Azije pa so se pod iranskima dinastijama Samanidov (874–999) in Bujidov (945–1058) ustalile polavtonomne vladavine.

Egipt in sirska-palestinski prostor sta leta 969 padla v roke dinastije Fatimidov, ko se dokončno odcepili od Abasidov. Fatimidi so bili islamska vladarska hiša v severni Afriki, ki je leta 969 osvojila Egipt. Za ustanoviteljico Fatimidov velja Fatima (hči preroka Mohameda in Hadidže). Posebnost zgodovine islamskih emiratov v severni Afriki je velika verska živahnost, zlasti od 10. stoletja dalje, ko so se z uveljavitvijo Fatimidov Tunizija, Tripolitanijska in Egipt izvili iz odvisnosti od abasidskega imperija. Na vsem območju od Magreba do Egipta so se takrat začele pojavljati nove sekte in verske bratovščine. Fatimidi so opravičevali večvrednost svoje dinastije s tem, da so se razglašali za sorodnike Fatime, Mohamedove hčerke in soproge kalifa Alija. S kalifom Al Hakimom (996–1021) so Fatimidi dosegli vrhunec svoje moči. Ustanavljali so šole, knjižnice in pomembna študijska središča, na primer egiptovsko univerzo al Azhar. Kalif se je zavzemal za uvedbo starih strogih zakonov islama. V času njegovega vladanja so morali uničiti vinograde, prepovedal pa je tudi uvoz alkoholnih pijač. Dal je organizirati »moralno« policijo, prepovedal je tudi glasbo in šah. Vsakršno nasprotovanje so najstrožje kaznovali, tudi s smrtjo. Vse to je pripeljalo do še večjega razkola v islamskem svetu. (Sejjemba 2006, 195–199)

Regija je bila pod oblastjo Bagdada le še na papirju. Ko se je Egipt odcepil, je nastal na severu Afrike pod vladavino Fatimidov šiitski kontrakalifat. Kontrakalifat pa je nastal tudi na Pirenejskem polotoku, kjer je tudi Abd al Rahman III. (vnuk ustanovitelja neodvisnega kordobskega emirata iz časa 756–929) od leta 929 uporabljal kalifski naslov.² Sunitski Abasidski kalifat je v tem času postajal le še blede senca nekdanje moči.

Neenotnost in krizo znotraj islamskega sveta so v 11. stoletju še dodatno poglobili Seldžuki, ki so ogrožali ne le kalifat, ampak tudi Fatimide. Tako mogočni fatimidski vezir Al Afdal Šahanšah, najvplivnejši človek v Kairu, ni skrival zadovoljstva, ko so mu odposlanci bizantinskega cesarja Alekseja I. Komnena aprila 1097 prišli naznaniti množični prihod frankovskih vitezov v Konstantinopol in začetek njihove ofenzive na območju Prednje Azije. Alekseju je prenesel najboljše želje za uspešnost operacije in ga prosil, da ga kot prijatelja obvešča o pohodu vitezov. (Potočnik 2006, 49–53)

Ibn al Atir je o začetkih prvega križarskega pohoda še zapisal: »Nekateri pravijo, da je gospodarje Egipta ob pogledu na širjenje seldžuškega cesarstva popadel strah in so prosili Frandže, naj napadejo Sirijo in naredijo tampon med njimi in muslimani.« (Armstrong 2007, 3–7)

V prvi polovici 13. stoletja so islamski svet pretresali vdori Mongolov, ki so leta 1258 dokončno zlomili Abasidski kalifat in ubili zadnjega kalifa.

Kljub temu so seldžuški Turki povzročili postopno uničenje kalifata. Ibn al Atir je o tem zapisal: »Sultani se niso razumeli, in prav zato so Frandži lahko zavzeli deželo« (Velajati 2016, 979–987), a ne Turki ne Mongoli islamu niso prizadejali dolgotrajne škode. Turki in Mongoli so se islamizirali in kmalu postali najboljši islamski vojaki oz. borci za islam. Edina prava nevarnost je pretela iz Evrope.

Izvorni džihad je bil že zdavnaj izgubljen in pozabljen. Islamski vladarji so s precejšnjo ravnodušnostjo sprejemali prve evropske napadalce

2 Omajadska dinastija se je obdržala v Kordobi do leta 1031. Andaluzija pa je postala drugo veliko kulturno jedro islama. V njej se je prvotna civilizacija prepletla z vplivi vseh, ki so jo sestavljali: s sirskimi Arabci, z magrebskimi Berberi, s krščanskimi in judovskimi ter s spreobrnjenimi Španci. Rodila se je nova arhitektura, ki se je od sredine 11. stoletja širila v Magrebu in ki jo imenujemo špansko-mavrski slog.

na prostoru Sirije in Palestine. To je bil čas, ko je bil kalifat napadan z vseh strani. Več kot 200 let so bili Franki in muslimani na tem ozemlju v vsakodnevem stiku, tako v bojih kot tudi v trgovini in diplomaciji, kjer so bili celo v zavezništvu.

Križarski pohodi so pospešili gospodarske spremembe, ki so se najbolj čutile v razvoju trgovine in mest v Evropi. Trgovska premoč v vzhodnem delu Sredozemlja je iz rok Bizantincev in Arabcev prešla v roke italijanskih mest. S svojimi gospodarsko-družbenimi posledicami pa so križarske vojne vplivale tudi na spremembe fevdalne družbe, ker so pospešile razvoj novega družbenega sloja – meščanstva.

Stik z razvitejšo arabsko kulturo je vplival tudi na napredek evropske tehnike in kulture. Evropejci so na Vzhodu spoznali nove poljedelske kulture (pomaranče, limone, melone, sladkorni trs). Obrtniki so spoznali dosežke vzhodne tehnike v izdelavi tkanin, predelavi rud itd. Na napredek prometa je vplivala bolj razvita ladijska tehnika Arabcev, ki so že uporabljali kompas. V evropsko življenje so prišle prek Arabcev indijske številke. Arabci so posredovali tudi cenejši pripomoček za pisanje – papir – ter vplivali na evropsko znanost (matematiko, geografijo, medicino). (Lewis 1995, 157-161)

Na Vzhodu so se križarji predajali udobnejšemu življenju. Posledično so tudi v staro domovino prinašali spremembe. Te so se odražale v gradnji in opreми gradov, ki so postajali udobnejši in razkošnejši. Začeli so uporabljati razkošne tkanine, kar je povečalo porabo orientalskega blaga. Vse to pa je zahtevalo povečanje trgovine in razvoj ustreznih panog obrti v Evropi. Tudi v prehrani višjega sloja je bilo zaznati spremembe, še bolj očitne pa so bile spremembe na področju higiene. Začeli so si umivati roke in uporabljati kopalnice. Vse večje življenjske potrebe vladajočega sloja pa so povzročale vse večji pritisk na podložnika.

Vpliv križarjev na ozemlje, ki so ga imeli v oblasti skoraj 200 let, je bil v glavnem slab. V teh svojih državah niso nikoli formirali kaj več kot vladavino rimskokatoliške manjšine (plemstva, trgovcev) nad večino, ki je bila sestavljena iz muslimanov, kristjanov – različnih vzhodnih cerkva – ter Judov. Pod njihovo vladavino se je položaj muslimanov zelo poslabšal. Prav to je v mnogočem poslabšalo odnose med muslimani in kristjani

oz. Judi. Druga sprememba je zajemala odnose med Bližnjim vhomom in Evropo. V času pred križarskimi vojnami so bili ti zelo omejeni, po vojnah pa so se trgovci iz Evrope, posebej Italijani, nastanili in utrdili v pristaniščih Levanta. Tako so postopoma izrinjali muslimanske trgovce. (Velajati 2016, 983–985)

Sveta vojna, ki je porazila in dokončno tudi pregnala križarje, ni potekala iz dežele, ki so jo križarji okupirali, ampak je prišla z vzhoda, od Turkov, nove sile islama, ki se je pojavila na ozemlju kalifata med 9. in 11. stoletjem. Njihovo osvajanje Sirije je na neki način te vojne tudi sprožilo.

V času turške hegemonije je muslimanski svet začel novo fazo džihada, in ta jim je prinesla precejšnje ozemeljsko širitev.

Prvo veliko turško osvajanje na račun krščanstva je zajemalo vzhodno in osrednjo Anatolijo, jedro Bizantinskega cesarstva. Ob koncu 11. stoletja in v 12. stoletju so Turki Seldžuki z osvojitvijo Anatolije pripravili odskočno desko za invazijo na Evropo.

Medtem je muslimanski svet delno okupiral izjemno nevaren sovražnik z vzhoda – Mongoli. Do leta 1220 je bila celotna osrednja Azija v rokah Mongolov, nato so prešli reko Aksu in začeli osvajati Perzijo. Smrt Džingiskana leta 1227 je prinesla kratek predah, toda kmalu je njegov naslednik nadaljeval in leta 1240 dokončno osvojil Perzijo, Kavkaz in predele Mezopotamije. Leta 1258 je nemuslimanski narod prvič po smrti preroka Mohameda okupiral samo jedro islamskega teritorija, uničil je mogočni kalifat. Le v Egiptu je mameluškim sultanom uspelo onemogočiti zavzete Mongolov. (Krieger 2003, 130–134)

Mongoli so nadaljevali osvajanja Rusije in tako prišli do mejnih območij Poljske in Madžarske. Na območjih ruskih step so se ti mongolski osvajalci že kmalu začeli mešati s tam živečimi Turki in nastalo je turškomongolsko prebivalstvo pod imenom Tataři. Na področju vzhodne Evrope je nastala mongolska država, znana pod imenom Zlata horda. S poturčenjem Mongolov in s tem, ko je prebivalstvo Zlate horde prevzelo islam, je v 13. in v začetku 14. stoletja muslimansko-turška država zagospodarila nad vzhodno Evropo. Kanat se je zrušil šele leta 1502. To je pomenilo konec

muslimanske hegemonije v vzhodni Evropi in tako tudi omogočilo pot k vzponu moskovske kneževine in s tem Rusije.

V tem obdobju se je med dvorom mongolskih kanov in dvori krščanske Evrope odvijala diplomatska aktivnost. Evropski vladarji so pokazali veliko zanimanje za zavezništvo z Mongoli proti muslimanom.

Na meji med muslimani in kristjani v Anatoliji je v 13. stoletju nastala prva osmanska država. Sledila je nova sveta vojna. Osmanski sultani so se imeli za legitimne naslednike bizantinskih cesarjev. To se je kazalo celo v njihovem nazivu: SULTAN I RUM, tj. rimski sultan. 29. maja 1453 so zavzeli Konstantinopel.

Z osvojitvijo Konstantinopla je mesto postalo prestolnica turškega imperija, sledilo pa je osvajanje oz. vpadi proti zahodu vse do Italije. Le smrt sultana Mehmeda II. Osvajalca je prekinila načrte osvojitve polotoka. Prostor Italije bi Turki zavojevali brez večjih težav. To dokazuje dejstvo, da je le nekaj let kasneje Francozom zlahka uspelo osvojiti večji del Italije. Turška osvojitvev Italije bi gotovo spremenila evropsko zgodovino.

Njihov cilj v osvajanju Evrope je bil, da gredo še dlje proti zahodu. Sto petdeset let so imeli v posesti Budimpešto, dvakrat so oblegali Dunaj.

V času vladavine Sulejmana Veličastnega, v obdobju 1520–1566, je bilo cesarstvo na vrhuncu moči. Vladali so območjem Grčije, Balkana, preko Madžarske ogrožali Dunaj. Na vzhodu se je osmanska vojna mornarica v Indijskem oceanu večkrat bojevala s Portugalci. Muslimanski vladarji severne Afrike, razen Maroka, so pripravili muslimansko pomorsko silo celo tako daleč, da so njihove gusarske ladje napadale ladje na Atlantiku, zašle so celo do britanskega otočja; »magrebski gusarji« so leta 1627 z Islandije odvedli v Alžirijo nekaj sto ujetnikov in jih tam prodali. (Lewis 1976, 278–284)

Tako kot na začetku je bilo znova videti, da bo napredovanje islama ogrozilo krščanski svet. Križarske vojne so bile končane, njihovo mesto pa je zavzel džihad, ki je ogrožal Evropo oz. krščanstvo.

Zmage Sulejmana Veličastnega so označevale vrhunec Osmanov, hkrati pa so napovedovale začetek njihovega konca. Postopoma so se umaknili iz Indijskega oceana pa tudi z zasedenih ozemelj v Evropi. V nekaterih predelih Azije (Indija, Malezija, Indonezija) in Afrike (vzhodna obala) se je islam širil na miren način, s trgovino, medtem pa je v Evropi doživljal poraze.

4 Odgovor na drugi džihad

Odgovor na drugi džihad je ekspanzija Evrope, in ni presenetljivo, da je začela na nasprotnih koncih Evrope, tam, kjer so stoletja dolgo vladali muslimani: na Pirenejskem polotoku in v Rusiji. Predvsem portugalske in španske, kasneje pa tudi angleške in nizozemske ladje so se ustavljale na obalah islamskih držav in začele najprej s trgovino, nato pa tudi z osvajanjem strateških točk.

V primerjavi z vladavino muslimanov v Španiji je bil obstoj Zlate horde precej krajši. Ruska rekonkvista se je začela precej pozneje od španske. Dimitrij Donski, veliki knez Moskovske kneževine, je porazil Tatare in nakazal začetek konca vladavine islama v Rusiji. Leta 1552 so Rusi zasedli Kazan in po Volgi postopoma osvojili celotno območje vse do Kaspijskega morja. (Krieger 2003, 127–130)

5 Kolonizacija Prednje Azije

Proces evropske kolonizacije Azije se je začel že v 17. stoletju, ko so evropske države začele ustanavljati trgovske družbe. Njihova naloga je bila širiti evropski ekonomski vpliv. Taka oblika kolonizacije je bila zgolj ekonomsko-komercialne narave. Že kmalu pa so nameni evropskih držav postali izrazito osvajalni v smislu izkoriščanja naravnih bogastev.³

3 Afriška celina, razen severne Afrike, ki je bila pod turškim nadzorom, je bila Evropejcem do konca 18. stoletja skoraj povsem neznana.

Do prvega pravega poseganja s ciljem vojnega in političnega podrejanja in posledično do želje po kolonizaciji arabsko islamskega sveta je prišlo na začetku devetnajstega stoletja, ko so Britanci zasedli šejkate na vzhodu Arabskega polotoka. Francozi so leta 1830 po hudih spopadih zaradi premoči bolje opremljene vojske zavzeli območje Alžirije.

Zaradi kontrole pomorskih poti proti Indiji so Angleži leta 1839 okupirali sultanat Aden. Tunizija, ki je pod Turki uživala skoraj popolno neodvisnost, je l. 1881 postala francoski protektorat. Velika Britanija je naslednje leto okupirala Egipt in mu dala status prikritega protektorata, torej formalno ni bil niti kolonija niti protektorat; nato so zasedli še Ciper.

Če so egiptovski modernisti (Rifa al Tahtawi)⁴ še sredi 19. stoletja na Evropo gledali kot na nekaj pozitivnega, dobrega in nenevarnega, lahko ugotovimo, da so se njihova stališča v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja spremenila. Na spremembo odnosa do Evrope je še posebej vplivala okupacija Tunizije in Egipta. Politika Francije in Velike Britanije je v drugi polovici 19. stoletja potonila v agresijo, nepravilnost, nasilje in neznačajnost ter tako vse bolj ogrožala tudi islamski svet. Albert H. Hourani⁵ je zapisal: »Kako se lahko islamski svet upre nevarnosti, ki prihaja z Zahoda?« (1983, 103–104)

Leto 1904 označuje začetek britanskega protektorata nad Kuvajtom (celotno območje Zaliva postane britanski protektorat). Leta 1912 Francozi vzpostavijo protektorat nad Marokom. Italija po vojni z Osmanskim cesarstvom okupira Libijo, večji del dežele sicer le formalno. Za območje rodovitnega polmeseca je bilo treba še počakati na dokončni poraz Osmanskega cesarstva, kar se je zgodilo s koncem prve svetovne vojne. Poudariti velja, da na območju Prednje Azije le Turčija, današnja Savdska Arabija, severni Jemen in današnji Iran niso doživeli kolonizacije ali bili pod protektoratom katere od zahodnih držav.

4 Rifa'a al-Tahtawi (v prevodu tudi Tahtawy 1801–1873) je bil egiptovski pisatelj, učitelj, prevajalec, egiptolog in renesančni intelektual. Tahtawi je bil med prvimi egiptovskimi učenjaki, ki so pisali o zahodnih kulturah, da bi poskušali doseči spravo in razumevanje med islamsko in krščansko civilizacijo. Leta 1835 je ustanovil Šolo jezikov. Vplival je na razvoj znanosti, prava, literature in egiptologije v Egiptu 19. stoletja.

5 Albert Habib Hourani (1915–1993) je bil britanski zgodovinar libanonskega porekla, specializiran za Bližnji vzhod.

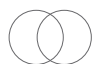

Ob tem ne smemo pozabiti, da sta na ustvarjanje novih odnosov med arabskimi in drugimi islamskimi narodi na območju Prednje Azije vplivali tudi kolonialna okupacija in imperialistična politika velikih evropskih sil. Vse to je seveda še poglobljalo krizo. Evropa 19. stoletja je bila brez dvoma vojaško močnejša pa tudi ekonomsko in sploh institucionalno bolj razvita. Vse to je bila posledica industrijske revolucije in razvoja kapitalizma v Evropi, kar je v določenem zgodovinskem trenutku pripeljalo do pospešenega razvoja Evrope in do očitne stagnacije islamskega sveta. Dejstvo, da islamski svet ni spoznal industrijske revolucije in kapitalizma, da ni vedel za moderno državo in njene težave na poti k demokratskemu preoblikovanju, da ni šel skozi izkušnjo francoske buržoazne revolucije in ustavotvorno gibanje, je imelo globoke posledice za razvoj tega dela sveta. Ne nazadnje je tu mogoče iskati razloge za današnjo različnost in napete odnose med Zahodom in islamskim svetom.

Narodi in kulture na območju Prednje Azije so se znašli pred veliko preizkušnjo: ali se podrediti moči evropske tehnologije in znanosti, ali se ji prilagoditi za ceno opuščanja lastnih civilizacijskih tradicij, ali poiskati tretjo pot, kjer bodo narodi na tem območju ugotovili, kako sodelovati z Zahodom, ob tem pa ohraniti lastno identiteto. Večina islamskih intelektualcev je bila mnenja, da je treba ponovno odkriti lastno avtentičnost oz. kulturne, verske in sploh civilizacijske korenine. (Kampanini 2011, 29–31)

Glede na kasnejše dogajanje lahko ugotovimo, da Zahod kljub agresivnemu vmešavanju v dogajanje na tem območju ni uničil islama in tudi ne civilizacije Prednje Azije. Proces prilagoditve tega dela sveta sodobnemu svetu še vedno ni končan. Na nekaterih področjih je ostal žal še vedno na isti točki kot v času pred prvo svetovno vojno.

Odnose med civilizacijama je še bolj poglobila kriza v Turčiji po koncu prve svetovne vojne. Leta 1920 je bil namreč dokončno poražen zadnji od velikih islamskih imperijev, osmanska Turčija. Osmansko cesarstvo je bilo ukinjeno 1. novembra 1922, *de iure* pa z lozansko mirovno pogodbo 24. julija 1923. Nasledila jo je Republika Turčija, ki je bila uradno razglašena 29. oktobra 1923. (Silverstein 2010, 38–40) Mnogi muslimani so se zelo težko sprijaznili s tem, da se je pod silo imperialističnih držav in domačih (turških) modernistov skoraj trinajst stoletij (od leta 632) dolga doba kalifata tako klavrno končala. Kalifat je namreč pomenil simbol

muslimanske enotnosti, napredka in tudi identitete. Udarec pa je islam doživel tudi z ustanovitvijo judovske države leta 1948, ki je sprožila več vojn med Judi in Palestinci, kar je posredno pomenilo tudi spopad med ZDA in islamom.

6 Kulturnopolitično dogajanje v islamskem svetu po prvi svetovni vojni

Atatürkova ukinitve kalifata je sprožila mnoge ostre razprave v islamskem svetu, ker so bili mnogi mišljenja, da je končala mogočno dobo islama oz. da se s tem uničuje politična identiteta islama. Že leta 1922, ko je kalifat še obstajal, je učenec Muhamada Abduha, Muhammad Rashid Rida (1865–1935), zgodnji islamski reformator, s svojimi idejami močno vplival na islamske mislece 20. stoletja pri razvijanju politične filozofije »islamske države«. Rida je predstavljal enega najvplivnejših in tudi spornih učenjakov svoje generacije, ki so pomembno vplivali na zgodnje salafitsko gibanje in gibanje za islamski modernizem, ki ga je v Kairu ustanovil Muhammad Abduh.

Leto po ukinitvi kalifata je Ali Abdel Razek, islamski učenjak s kairske univerze al Azhar, objavil delo z naslovom *Islam in temelji politične moči* ter sprožil razpravo o odnosu med islamom in politiko. Njegova knjiga je v naslednjih desetletjih postala eno najbolj priljubljenih besedil med sodobnimi muslimanskimi misleci v egiptovskih znanstvenih in političnih krogih ter širše. Ob podrobni analizi vsebine te knjige opazimo, da skuša dokazati, da kalifat za muslimane ni imel nobene koristi in da je celo vir trajne krivice in zla. Zaključí, da politična oblast, država in celo sodstvo ne bi smeli biti povezani z religijo, ker gre izključno za politične pojave. Vztraja tudi, da je bil prerok Mohamed izključno duhovni vodja in da nikoli ni razmišljal o konceptih politične oblasti ali države. Zato izrecno trdi, da sta politika in religija medsebojno nezdržljivi, in muslimane opozarja, da morajo slediti najnovejšim rezultatom človeškega razuma na področju politične znanosti, če želijo utrjevati temelje in strukturo politične moči v svojih družbah. (Kampanini 2011, 95–96)

Leta 1928, ko se je Egipt ukvarjal s poskusi obnove islamizacije, v kateri so nastajale številne verske organizacije, je egiptovski politični

in verski voditelj Hasan al Banna (1906–1949) ustanovil novo versko družbo, Muslimansko bratovščino, in odigral osrednjo vlogo v egiptovskih političnih in družbenih zadevah. Število članov bratovščine je v tridesetih letih naraslo na kar pol milijona.

Sporočilo Muslimanske bratovščine je bilo preprosto: islam je treba obnoviti na področju duhovne prakse. Duhovna reforma bo sčasoma omogočila preobrazbo islamske družbe, najprej v Egiptu, nato pa tudi v vsem muslimanskem svetu. Šele na tej podlagi bo lahko iz take reformirane družbe nastala prava islamska država. Koncept politizacije islama je zajemal tudi idejo, da mora biti Koran ustava islamske države. Namena bratovščine sta bila ne nazadnje tudi obnova kalifata in boj proti Angležem.

Bratovščina je bila kmalu deležna naklonjenosti egipčanskega prebivalstva, ker so nudili ljudem tudi različne vrste pomoči ter bili aktivni v bolnišnicah in šolah. Delovali so pod velikim vplivom salafitov Rašida Ride. Čeprav so bili prepričani, da je mesto ženske doma, so se zavzemali za širjenje izobraževanja in opismenjevanja tako za moške kot tudi za ženske. S svojim delovanjem so tako dokazali, da je mogoče zgraditi masovno politično religiozno gibanje na islamski osnovi. (Kampanini 2011, 97–99)

7 Razlogi za vzpon islama po drugi svetovni vojni

Dolgoletno kolonialno zatiranje zahodnih držav je povzročilo krepitev arabskega nacionalizma. Še posebej egiptovskemu predsedniku Naserju je dolgo uspevalo spodbujati Arabce s poudarjanjem arabskega nacionalizma, panarabizma. Ko pa je izraelska vojska v obmejnih spopadih v šestih dneh – od 5. do 10. junija 1967 – napadla arabske sosedbe in zasedla Sinajski polotok in Zahodni breg, Golansko planoto in Gazo, so bili Izraelci prepričani, da so po 2000 letih osvobodili Jeruzalem. Tristo tisoč Palestinecev je moralo v izgnanstvo v sosednje arabske države, predvsem v Jordanijo. Izgnanstvo in ponižanje sta imeli hude posledice za Arabce, rodilo se je palestinsko odporniško gibanje. Zmaga v šestdnevni vojni je postala zmaga sionizma, gibanja, ki je pozneje svoj vpliv samo še krepilo. (Sachar 2007, 600–603)

Hkrati pa je uničujoč poraz Arabcev pomenil, da je arabski nacionalizem prazna ideologija. Religija je začela spet nastopati kot samoobrambni nacionalni instrument – vojne v imenu boga. V času iranskega šaha Reze Mohameda Pahlavija je prišlo v šestdesetih letih 20. stoletja v Iranu do poskusa posodobitve države s t. i. belo revolucijo. Z reformami so želeli zgraditi trdno osnovo za gospodarski razvoj. Dejstvo pa je, da je bela revolucija s številnimi reformami pripeljala na iranski trg še več ameriškega kapitala. Država je postala popolnoma odvisna od naftnih dohodkov, kar je privedlo tudi do velikih gospodarskih neskladij. (Potočnik 2015, 186–189)

Konec sedemdesetih let 20. stoletja je vera v politiko stopila še bolj odločno. Najbolj očitna primera tega sta vdor sovjetskih čet v Afganistan in spopad z mudžahidi, ki se bojujejo v imenu Boga, ter prihod ajatole Homeinija na čelo prve islamske republike Irana. Vera in Bog sta se vse bolj vračala v vsakdanje življenje Irancev zaradi vse bolj razširjene vladne korupcije, rastoče inflacije, vse večjih razlik med premožnimi in revnimi ter vse bolj očitnega razvoja dežele po zahodnih zgledih. Ljudje so verjeli v nov začetek, v novo pravično družbo, ki bo temeljila na bratstvu, enakosti in ljubezni. Zgodovino so skušali ustvariti na novo in jo korenito spremeniti. Žal je kmalu postalo jasno, da je šahovo diktaturo zamenjala teokracija, ki je že takoj po prevzemu oblasti začela preganjati protirevolucionarje in vsiljevati šeriatsko pravo.

V istem času kot v Iranu se je politični islam pojavil tudi v Afganistanu. Sovjetska zveza je napadla to državo, da bi pomagala vladajočim komunistom. Afganistanci so se uprli, vendar se niso bojevali v imenu ideologije, ampak v imenu islama (Bog je Velik).

Islam (vera) se je vse bolj uveljavljal kot posebna oblika boja za nacionalno in kulturno neodvisnost. Vse bolj se je krepil tudi islamski fundamentalizem, ki zavrača zahodni način življenja ter poudarja lastno kulturno, narodno in versko samobitnost.

Današnji družbenopolitični položaj v muslimanskem svetu je rezultat različnih dogodkov in dejavnikov; zgodovinskih, političnih, družbenih, ekonomskih in religijskih. Med razlogi, ki so povzročili vzpon islama v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, velja najprej omeniti krizo identitete, ki so jo reševali z vračanjem k religiji. Do tega je prihajalo zaradi hitrega

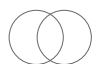
in radikalnega spreminjanja družbenega okolja, ki ga povzroča modernizacija. Posameznik v mestnem okolju izgublja svojo tradicionalno identiteto in občutek smisla. Posledično prihaja do velikih socialnih razlik, kar ustvarja idealno okolje za krepitev religije, kot je islam, ki s svojim izrazito socialno naravnanim etičnim sistemom v percepciji muslimana ustvarja smisel za razumevanje sveta. Zaznati je bilo močno naraščanje osebne religioznosti. Ljudje so spet začeli množično obiskovati mošeje, začeli so moliti, se postiti, širiti religijske programe in se oblačiti po islamskih predpisih, ženske so se spet začele zakrivati. (Huntington 2005, 136)

Tudi v javnem življenju je bilo opaziti vse večjo prisotnost islama: vlade, banke, zakoni, institucije in izobraževalni sistem so postajali vse bolj islamsko usmerjeni. Vladajoča in opozicijska gibanja so se obrnila k islamu, da bi s tem pridobila podporo javnosti. Večina voditeljev, ki so se zavedali moči islama, se je začela bolj zavzemati za islamske zadeve. (Huntington 2005, 136)

Razlog za vzpon islama je tudi vse večji pomen religije v odporiških gibanjih proti evropskim kolonialnim silam, ki so v 19. in 20. stoletju zasedle območje Prednje Azije. Odporiška gibanja so bila vodena kot džihad – sveta vojna. Dodatni razlog je predstavljal tudi odpor proti politikam in vplivu Zahoda. Zahodne države so imele v kolonialni dobi velik vpliv, saj so v muslimanski svet vnašale zahodne vrednote. Najboljši način obrambe pred agresivnimi zahodnimi politikami je za islamski svet v tem, da se vrne k svojim avtentičnim islamskim koreninam in kulturi.

Odpor proti politiki Zahoda je povzročil tudi krepitev političnega islama v obliki zmernih in radikalnih oz. militantnih fundamentalističnih gibanj. Vsem je bilo skupno prizadevanje za vzpostavitev t. i. islamske države, tj. državno-družbene ureditve, pri kateri vsa področja življenja ureja islamsko pravo (šeriat). Vsa fundamentalistična gibanja so torej imela isti cilj, razlikovala so se le po metodah, s katerimi so ga poskušala doseči. (Šterbenc 2011, 105)

Zmerna gibanja skušajo doseči veljavnost islamskega prava z miroljubnim delovanjem znotraj meja svojih držav oz. želijo islamizirati družbo postopno z družbenimi spremembami. Šele po islamizaciji družbe naj bi prišlo do uveljavitve islamske države.

V nasprotju z zmernimi gibanji pa hočejo radikalna (militantna) gibanja doseči islamsko državo oz. spremembe z rušenjem obstoječih režimov in z uporabo nasilja oz. zagovarjajo takojšnjo in oboroženo akcijo. Večina zmernih in radikalnih fundamentalističnih gibanj je (bila) sunitska. (Šterbenc 2011, 109–110)

Sajid Kutb (Sayyid Qutb), eden najpomembnejših ideologov islamskega ekstremizma, je v knjigi *Mejniki* zapisal, da je islam na robu propada in da je džihad kot oboroženi boj proti nepravici in represiji neislamskih vlad ter proti neokolonialističnemu Zahodu in Vzhodu nujno potreben za vzpostavitev pravičnega reda. Ta boj je obvezen za vse muslimane, tiste, ki nočejo sodelovati, pa je treba razglasiti za sovražnike boga in jih pobiti. Po njegovi smrti je njegovo ideologijo prevzelo mnogo ekstremističnih organizacij, Abdullah al-Azzam in Osama bin Laden, denimo, sta njegove ideje transformirala in vpletla v globalno džihadsko ideologijo. (Esposito 2013, 68)

Abdullah al-Azzam, imenovan tudi emir globalnega džihada, je med drugim zapisal: »Samo džihad in puška: brez pogajanj, brez konferenc in brez pogovorov.« Izdal je fatvo, da je džihad dolžnost vsakega za boj sposobnega muslimana. Kult džihada in mučeništva je bilo osrednje sporočilo njegovega delovanja. Ko je njegov avto raznesla bomba, je po njegovi smrti njegovo ideologijo nadaljeval Osama bin Laden z Al Kaido. (Esposito 2013, 68–69) Po sovjetski okupaciji Afganistana leta 1979 sta postala Afganistan in Pakistan glavni središči za globaliziranje džihada, talibani in Al Kaida pa so začeli ponujati zatočišče vsem somišljenikom. (Esposito 2016, 237)

Radikalna fundamentalistična gibanja so nastajala predvsem v Egiptu, med njimi je bilo najbolj znano gibanje Islamski džihad, ki je delovalo na podlagi stališča, da je egiptovski režim neverniški in da bo treba odstraniti njegovega voditelja, kar bo pripeljalo do splošne revolucije in vzpostavitve islamske države. Leta 1981 so tako izvedli uspešen atentat na predsednika Anvarja el Sadata, vendar njegov uboj ni pripeljal do revolucije, temveč do novega predsednika Hosnija Mubaraka, ki je proti Islamskemu džihadu in drugim radikalnim gibanjem nastopil z ostro represijo. Tudi v drugih arabskih državah so se oblikovala radikalna gibanja z nazivom Džihad; v Alžiriji sta v devetdesetih letih po izbruhu državljanske vojne nastali dve militantni skupini (Oborožena islamska skupina in Islamska armada

rešitve), ki sta se proti vojaško-birokratskemu sistemu borili s terorizmom in uboji. V Iranu je med letoma 1978–1979 prišlo do iranske islamske revolucije, ki je požela uspeh in povečala pričakovanja muslimanov. To je bil prvi sodobni poskus uveljavitve idej političnega islama v praksi. Čeprav je Iran v skladu s formalnimi cilji političnega islama postal islamska država in s tem opogumil islamske fundamentaliste po vsem muslimanskem svetu, ta primer zaradi doktrinarnih razlik med šiiti in suniti ni postal resnični zgled za fundamentalistična gibanja v sunitskem delu muslimanskega sveta. (Šterbenc 2011, 111–113)

Številni avtorji so mnenja, da je islamski prepород tudi produkt upadajočega ugleda in moči Zahoda, kajti ko je Zahod izgubil popolno premoč, je padel tudi blišč njegovih idealov in institucij. Islamski prepород je spodbudil naftni razmah v sedemdesetih letih, ki je povečal bogastvo številnih muslimanskih držav in jim omogočil, da se je tehtnica prevlade in podrejenosti obrnila njim v prid. Savdske, libijske in druge oblasti so naftno bogastvo uporabile za financiranje muslimanskega prepорода. S tem bogastvom so se muslimani obrnili h globoki zavzetosti uveljavljanja islama v neislamskih družbah. (Huntington 2005, 144–145)

Sklep

Mnogi muslimani od Maroka do Irana, od Afganistana do Indonezije bolj ali manj upajo, da bodo lahko v naslednjih letih sovražno sliko islama spremenili v sliko upanja in zaupanja v islam. Tako se zavzemajo za to, da bi demokracija in islam stopila na skupno pot in da ne bi bilo več teokratskih držav, katerih voditelji naj bi bili odgovorni samo Bogu, ne pa tudi ljudem in zakonom. Tak demokratični sistem naj bi vseboval tudi delitev oblasti in vlado, neodvisno od verskih zastopnikov, svobodo vere in vesti, pravico do upora in legalno opozicijo. V taki državi ostale verske manjšine ne bi imele samo manjšinskih pravic, ampak vse državljanske pravice. (Kung 2007, 645)

Vendar pa pri tem ne smemo pozabiti, da je tudi modernizacija Zahoda potekala več stoletij in da je nastanek sodobnih držav, narodne identitete, politične legitimnosti ter primernih ekonomskih in družbenih institucij zahteval čas in eksperimentiranje, ta proces pa so spremljali tudi upori

in revolucije (npr. ameriška, francoska, ruska). Tudi prilagajanja med državo in vero (vera proti znanosti, razodetje proti razumu) in razjasnitve modernih problemov (demokracija in pluralizem, ženska vloga v religiji in družbi, spreminjanje oblike družine ter spolna, korporativna in medicinska etika) še vedno izzivajo sodobne krščanske in judovske skupnosti, vprašanja glede identitete in razmerja med vero in politiko, družbo in kulturo pa še danes sprožajo burne razprave. (Esposito 2016, 301)

V nasprotju z zahodnim, postopnejšim procesom modernizacije ta proces v muslimanskem svetu ni bil tako dolgoročen. Najprej so ga uveljavili kolonialni režimi in nato zahodne elite, procesi osamosvajanja po drugi svetovni vojni in zapuščina evropskega kolonializma pa so pogosto samo spodkopavali samoodločbo ljudstva. Tako so imeli muslimani le nekaj desetletij časa (v nasprotju s stoletji v zahodnem svetu), da se soočijo z verskimi in družbenimi izzivi modernosti, ta proces pa so upočasnili tudi avtoritarni režimi, zakoreninjene elite in globalna politika, v kateri mnoge zahodne države kljub svojim demokratičnim principom podpirajo avtoritarne režime zaradi lastnih koristi. (Esposito 2016, 302)

Glavni problem razvoja in dolgotrajne stabilnosti v muslimanskem svetu niso islam in islamska gibanja, ampak boj med avtoritarizmom in pluralizmom, zato bi se zahodne države bolj kot na religijo morale osredotočiti na politične, družbene in ekonomske spremembe v muslimanskih državah. Na zunanjo politiko sodobnih držav so močno vplivali verski diktatorji in ekstremistične skupine, vendar pa bi njihova naloga morala biti promoviranje in vzdrževanje stabilnih razmer, ne pa poudarjanje in povečevanje verskih in kulturnih razlik. Tako za večino muslimanov konflikt s sodobnim svetom ni verske, ampak politične narave. Zato je treba na muslimanske države začeti gledati kot na posamične države, katerih težave so nastale iz različnih razlogov, ne pa le kot na »muslimanski svet«. Mnogo ameriških in evropskih oblikovalcev politike se je ujelo v začarani krog in tako – z željo omejevanja islamizma – podpirajo šibke vlade, te pa s svojo avtoritarnostjo in represijo le prispevajo k nestabilnosti in protiameriškemu vzdušju, ki podžiga teroriste.

Če želimo svetlo prihodnost, ne smemo pozabiti, da mir med narodi ni mogoč brez miru med religijami, mir med religijami ni mogoč brez verskega dialoga, verski dialog pa ni mogoč brez svetovne načelnosti

in morale. Spomnimo tudi, da so mnogi muslimani na Zahodu danes nepogrešljivi del družbe. V vsaki religiji lahko najdemo fanatike in skrajneže, ki v »imenu boga« ogrožajo življenja drugih za doseg lastnih ciljev. Zato rasna nestrpnost zaradi posebnih skupin v islamu danes več ni sprejemljiva.

Reference

- Al-Rasheed, M.** 2010. *A History of Saudi Arabia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Armstrong, K.** 2007. *Holy War. The Crusades and Their Impact on Today's World*. New York: Anchor Books.
- Chomsky, N.** 2003. *Power and Terror*. London: Pluto press.
- Horrie, C., P. Chippindale.** 1991. *What is islam?* London: Virgin.
- Hourani, A. H.** 1983. *Arabic Thought in the Liberal Age 1789–1939*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huntigton, S. P.** 2005. *Spopad civilizacij in preoblikovanje svetovnega reda*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Esposito, J. L.** 2013. *The Future of Islam*. New York: Oxford University Press.
- . 2016. *A Straight Path*. New York: Oxford University Press.
- Kampanini, M.** 2011. *Istorija Srednjeg istoka (1798–2006)*. Beograd: Clio.
- Krieger, M.** 2003. *Geschichte Asiens*. Köln–Weimar–Wien: Böhlau verlag.
- Kung, H.** 2007. *Islam: Past, Present, and Future*. München: Oneworld Book.
- Lewis, B.** 1976. *Welt des Islam. Geschichte und Kultur im Zeichen des Propheten*. Braunschweig: Georg Westermann Verlag.
- Lewis, B.** 1995. *The Middle East, 2000 Years of History from the Rise of Christianity to the Present Day*. London: Phoenix.
- Lipušček, U.** 1982. *Iran proti Iranu – islam – revolucija – Homeini*. Ljubljana: Borec.
- Lunde, P.** 2005. *Islam: a brief History*. London: Dorling Kindersley Book.
- Qadiri, S.** 2008. *The life of Imam Khomeini*. Tehran: The Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeinis work.
- Mamdani, M.** 2004. *Good Muslim, Bad Muslim: America, the cold war and the roots of terror*. Kampala: Fountain Publishers.
- Mansfield, P.** 2013. *A History of the Middle East*. London: Penguin Books.
- Pishvai, M.** 2007. *History of Islam*. Tehran: World Assembly.
- Potočnik, D.** 2015. *Iran: dežela med Perzijo in islamom*. Maribor: Založba Pivec.
- . 2006. *Azija med preteklostjo in sedanjostjo*. Maribor: Založba Pivec.
- Rogan, E.** 2009. *The Arabs: a History*. London: Penguin Books.
- Sachar, H. M.** 2007. *A History of Israel: from the Rise of Zionism to Our Time*. New York: Alfred A. Knopf.
- Adam J. Silverstein, A. J.** 2010. *Islamic History. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Sejjemba, H. B.** 2006. *The History of Islam from Jahiliah to the Fall of the Ottoman Empire*. Kampala: B. A. (Hons) EDUC, I.U.I.U – MBALE.
- Šterbenc, P.** 2011. *Zahod in muslimanski svet: akcije in reakcije*. Ljubljana: Založba FDV.
- . 2016. OZN in vprašanje Palestine. *Teorija in praksa*, 53: 659–675.
- Toynbee, A. J.** 1923. *The American Magazine of the Orient, II*.
- Velajati, A. A.** 2016. *Istorija kulture in civilizacije islama i Irana*. Beograd: Centar za religijske nauke »Kom«.

